

TIETEEN SUURMESTAREISTA

■ Matti Norri

Tieteellisessä teoriassa on kaksi osaa: ongelma ja sen selitys.

Suomessa on metsissä ja kallioilla isoja loh-kareita. Oli havaittu, että nuo murikat olivat eri kiveä kuin ympärillä oleva kallio. Ne eivät siis olleet voineet lohjeta kalliosta. Siinä ongelma.

Oli selvää, että jonkun oli täytynyt tuo lohka-re siihen tuoda. Kivet ovat tosi isoja, joten tuo-
jan täytyi olla yli-individuaalisen iso ja väkevä voimiltaan. Luonnollinen selitys ja tieteellinen teoria on: jättiläinen. Kuvasta näkee, että hän on tosi persoona.

Myöhemmin on esitetty toinen tieteellinen teoria, että olisi ollut jääkausi, ja jäätikkö olisi kuljettanut siirtolohkareet nykyisille paikoil-leen.

Miten nämä tieteelliset teoriat poikkeavat toi-sistaan? Kummassakin on sama ongelma: Miten vieras kivi on joutunut nykyiseen ympäristöön-sä? Kumpikin perustuu aluksi havainnointiin. Ja kun kukaan ei ollut näkemässä, ei jättiläistä eikä jäätikköä, loppu perustuu päättelyyn. Kumman-kin teorian selitysvaiva on suuri.

Juridiikassa on esitetty useita tieteellisiä teo-rioita oikeushenkilöstä. Onko se institutionaa-
linen tosiasia, ontologinen sitoumus vai kons-tituutio? Juridisen persoonan omaisuus ja velat ”eivät kuulu niille fyysillisille henkilöille, jotka perustavat oikeushenkilön tai tulevat sen jäse-niksi vaan heidän henkilöllisyksistensä erot-tautuvalle yli-individuaalisille oikeusolennolle”, selitti siviilioikeuden professori T. M. Kivimäki. Törmäämme siis taas persoonaan, joka on isom-pi ja väkevämpi kuin ihminen. Oikeushenkilö on ilmetty jättiläinen. Kivimäki perusti Otto von

Gierkeen, joka oli yhteisöjuridiikan suuri nimi, koulukunnan luoja.

Toisen, Friedrich Carl von Savignyyn poh-
jaavan teorian mukaan oikeushenkilö on tapa järjestää yhteisomistus ja organisoida tuota omistusta pääomana käytävä toiminta. Yhtiö-omaisuus kuuluu osakkaille, ja he toimivat yhti-
össä joko itse yhtiömiehinä tai valitsemaan hal-lituksen jäseniä ja toimitusjohtajaa edusmiehinä käyttäen.

Useimmat viime sodan jälkeiset rikosoikeus-teoriat selittävät, että kun hyvinvointi lisään-
tyy, rikollisuus vähenee. Hyvinvointi käsitettiin talouden kohenemiseksi, ja sotienjälkeinen aika on ollut yhtä elintason nousua. Mutta 1960-luvul-ta alkaen kaikissa niissä länsimaissa, joissa po-selitys oli ”voimassa”, rikollisuus lisääntyi. Suo-messa tahallinen surmaaminen on yli kaksin-kertaistunut, petokset nousseet puolella.

Näitä teorioita voinee kutsua paratiisiteori-oiksi: kunhan maito ja hunaja virtaavat, susi ja karitsa lähtevät käsi kädessä päiväkävelyllä Kai-saniemen puistoon.

Molemmat esimerkkini ovat lainopista, käyt-täytymistieteestä. Toinen selittää rakennetta, toinen ottaa kantaa talouden ja ihmisen käyttäy-tymisen suhteeseen.

Onko eksakteissa eli luonnontieteissä toisin? Vai onko heilläkin jättiläis- ja paratiisiteoriaansa? Tieteen historia viittaa siihen, että on. Klaudios Ptolemaioksen teoria maata kiertävästä aurin-gosta tuli ”voimaan” ja Aristarkhos Samoslaisen päinvastainen teoria jäi yleisönosastoon, niin kuin matematiikan opettajani, vanhempi lehtori Veikko Savolainen asian kuvasi.

On helppo sanoa, että jättiläis- ja paratiisiteo-riat ovat väärä ja huonoja. Mutta mitä olisi teh-tävä, jotta ne saataisiin vähenemään?

”Tieteen tekeminen” on ammattikunnallis-tunut. Ammattikunnissa on aina mestarit ja suurmestarit. Suurmestarin tavoitteisiin usein kuuluu koulukunnan luominen ja paradigman

vakiinnuttaminen. Koko korkeakoulun laitos on usein yhden Suurmestarin hallussa. Jos hän on jättiläisteorian kannalla, on viisasta kirjoittaa väitöskirja jättiläisteorian mukaisesti, jos aikoo menestyä ja periä oppituolin.

Miten koulukunnista ja paradigmoista päästäisiin eroon? Luulen, että olisi luovuttava humboldtilaisesta yliopistosta, tieteen ja opetuksen yhdistämisestä, organisoitava tutkimus ja opetus erikseen, toki vuorovaikutukseen toistensa kanssa. Jos väitöskirjan voisi kirjoittaa opettaja-mestarille tai tutkija-mestarille, syntyisi helpommin itse-ajattelua.

Tätä tukee se argumentti, että opetuksessa ja tutkimuksessa tarvitaan erilaisia luonteenominaisuuksia. Opettajan asenne on huolenpito. Opettajan tavoite on, että hänen oppilaansa edistyvät ja menestyvät. Tutkimuksessa kannustaa halu menestyä itse. Halutaan hankkia kollegoiden arvonanto. Tätä johtuen opetuksen ja tutkimuksen toimintatavat ja moraalit ovat erilaisia.

Kirjoittaja on varatuomari.

Piirros: Markku Annila alias Margho.

